Anckerbyn

En byggnadshistorisk dokumentation

Av Susanne Larsen

LANDSANTIKVARIEN I HALLAND

2004:18

Anckerbyn

En byggnadshistorisk dokumentation

Av Susanne Larsen

LANDSANTIKVARIEN I HALLAND

2004:18

Anckerbyn sommaren 2004. Hus nr 33-39. *Foto: Susanne Larsen (K4725:6).*

TEXT / LAYOUT: SUSANNE LARSEN

OMSLAGSBILD: SUSANNE LARSEN (K4725:17)

Förord

Anckerbyn i Haverdal är en sammanhållen sommarhusbebyggelse uppförd åren 1953-57. Ritad av arkitekten Stig Ancker i en utpräglat funktionalistisk stil är husen långt ifrån bilden av den traditionella sommarstugan.

Landsantikvarien i Halland har på initiativ av Bostadsrättsföreningen Anckerbyn gjort en byggnadshistorisk dokumentation samt bevarandeplan för området.

Under arbetets gång har behovet av någon form av formellt skydd diskuterats, något som Anckerbyn idag saknar. Föreliggande dokumentation kan därför utgöra underlag för beslut om eventuell byggnadsminnesförklaring.

Dokumentationen och sammanställningen har utförts av bebyggelseantikvarie Susanne Larsen.

Insamlat material förvaras i arkivet hos Landsantikvarien, Hamngatan 35 i Halmstad.

Ett stort tack till framförallt Pernilla Mutén och Åke Forsgren som engagerat sig och varit mycket behjälpliga i dokumentationsarbetet, samt övriga boende i Anckerbyn som tjänstvilligt ställt sina hus till Landsantikvariens förfogande.

Halmstad i oktober 2004

Eivind Claesson
T f Landsantikvarie

Susanne Larsen
Bebyggelseantikvarie

Innehåll

Inledning 9

Stockholmsbyn, klostergårdarna, svinakättarna, gettot 9

Välbevarade, men för hur länge? 9

Syfte med dokumentationen 10

Målsättning 10

Historisk tillbakablick 11

Fritidshuset i Sverige, en kort historik 11

Ancker, Gate, Lindgren 12

En sommarby tar form 14

Första invånarna 16

Anckerbyn växer 17

Gårdarna, ängarna, träden 17

Midsommarfirande och julifester 17

Beskrivning 18

Exteriör 18

Färgsättning 23
Interiör 23
Vegetation 27
Vad har förändrats, vad är bevarat? 28
Standardhöjningar 28
Exteriör 28
Interiör 28
Vegetation och uterum 29
Kulturhistoriskt värde 30
Riktlinjer vid vård och underhåll 31
Generellt 31
Exteriör 31
Dörrar, fönster, luckor 31
Skorsten 31
Fasader 31
Tak 32

Övrigt 32
Interiör 32
Generellt 32
Dörrar och övrig fast interiör 32
Väggar, tak, golv 32
Utomhusmiljö 32
Atrium 32
Förträdgård 32
Gemensamma ytor 34
Källor 35
Bilagor 36

Inledning

Arkitekten Stig Ancker hade en vision om en sommarby. Det skulle bli något nytt som inte tidigare byggts. Anspråkslöst, fritt från insyn men med utsikt, bekvämt och billigt. Idén var också delvis en protest mot det konventionella sättet att stycka tomter för fritidshus. Han ville bygga husen tätt så mark kunde sparas till ett gemensamt större grönområde.

Sommaren 1951 gav sig Stig och hustrun Ulla ut på en cykeltur för att leta rätt på en passande plats. Från Skåne gick resan norrut längs västkusten. I Haverdal stämde förutsättningarna; det fanns mark till salu och läget var passande.

STOCKHOLMSBYN, KLOSTERGÅRDARNA, SVINAKÄTTARNA, GHETTOT

Den färdiga sommarbyn väckte reaktioner. Som hämtad från medelhavsområdet med vitslammade väggar, flacka tak och atriumlika insynsskyddade uteplatser utgjorde den, och utgör fortfarande, en stark kontrast till den traditionella bilden av en svensk sommarhuskoloni. När de första sju husen stod klara 1953 fick de ett entusiastiskt mottagande i fackpressen. Tidskriften Hem i Sverige hade samma år ett stort reportage skrivet i idel positiva ordalag:

”Man kan ha varit i Haverdal, badorten mellan Halmstad och Varberg, solat på den gulvita stranden, låtit ögat följa de höga klitterna, vandrat genom den blågrå strandrågen in i skogsreservatet … och också irriterat sig över de trista stugorna utmed vägarna men ändock inte ha en aning om det nyaste tillskottet i svensk sommarbebyggelse. Nej, så fint har anslaget till den första radhuslängan tonats fram bland sädesfält, snår, enar och ljung. Där har fortfarande det vackra landskapet övertaget, och varje hus i raden har blivit till en enskild angelägenhet för dem som bor där och ingen utomstående till annan förargelse än avundsjukan…”.

Om detta rådde det emellertid delade meningar. Slutenheten och formspråket gav associationer i både positiv och negativ riktning, från ”klostergårdar” till ”svinakättar”.

VÄLBEVARAD, MEN FÖR HUR LÄNGE?

Anckerbyn idag är till mångt och mycket densamma som då. På ett unikt vis har byn bevarats med mycket få förändringar. Samtliga hus är så gott som oförändrade, liksom markanvändningen. Även byns traditionella festligheter såsom midsommarfirandet har levt kvar genom årtiondena.

Anckerbyns engagerade invånare samt ägandet i form av bostadsrättsförening är faktorer som ligger bakom

den höga graden av bevarande. Men med nya ägare kommer nya behov. Det är troligt att det i framtiden kommer önskemål om åtgärder som möjliggör ett året-runtboende, liksom flera andra ingrepp som kraftigt skulle förvanska byns arkitektoniska uttryck. Det går därför inte att säga hur länge byn kommer att stå kvar i nuvarande skick. Styrkan i Anckerbyn ligger i helheten och i dess homogenitet. En förändring av så bara ett enstaka hus, skulle slå sönder detta värde.

SYFTE MED DOKUMENTATIONEN

Bostadsrättsföreningen Anckerbyn önskade få tydliga riktlinjer att luta sig mot när beslut ska fattas om reparationer o.d., och har också uttryckt en önskan om att Anckerbyn ska få någon form av reglerat skydd. Syftet med denna dokumentation är därför att skapa ett dokument som kan fungera som en bevarandeplan, samtidigt som den kan utgöra underlag för beslut om eventuell byggnadsminnesförklaring.

MÅLSÄTTNING

Målet med föreliggande dokumentation är att visa på de stora kulturhistoriska värden som Anckerbyn besitter, och därmed styrka vikten av ett långsiktigt bevarande och att någon form av reglerat skydd upprättas.

Somriga dagar. Förgården till hus 5. *Foto: Susanne Larsen (K4725:2).*

Historisk tillbakablick

FRITIDSHUSET I SVERIGE, EN KORT HISTORIK

Traditionen att ha fritidshus går i Sverige långt tillbaka i tiden. Från att vara ett privilegium för ett fåtal högreståndspersoner till att under 1900-talet bli en möjlighet även för arbetarklassen. De lusthus som kungafamiljerna lät bygga under 1500-talet gav en föraning om det renodlade fritidshuset. Men det är runt 1850 som vi får de första i egentlig mening fritidshusen i Sverige. Att de som hade råd ville lämna staden om sommaren berodde delvis på att staden vid denna tid blivit en sanitär olägenhet. Men det fanns även en längtan bort från staden grundad på en romantisk känsla av att vilja ”tillbaka till naturen”. Tanken om den osunda staden grundades framför allt i England, som ju hade industrialiserats långt före Sverige. Arts and Crafts-rörelsen förespråkade att man skulle flytta ut på landet och leva som en hantverkare. I Sverige speglas dessa tankar hos bland andra Ellen Key vars grundidé inom heminredning var att betona det enkla och naturliga. Inflyttningen till städerna ledde även till uppkomsten av det tvådelade livet: arbetet och fritiden, där en önskan fanns om att kunna spendera fritiden borta från det vardagsgrå, pliktfyllda livet i staden i en mer naturnära miljö.

Det var i princip de s k grosshandlarna som låg bakom de första sommarnöjena. Bland dessa fanns vissa förhärskande stilar: nygotiska villor med element hämtade från medeltiden, villor i engelsk ”cottage-stil”, hus med fornnordiska förebilder samt villor i schweizerstil. Mot 1800-talets slut kom emellertid Dalarna och Dalastugan att bli det största stilidealet; timmerstugor och ”Karl Larsson-idyll”. Men det var en utvald och förskönad bild man tog till sig, där vissa delar av kulturen valdes ut medan andra valdes bort. Det var i detta skede som Skansen skapades. Första byggnaden var Morastugan, inköpt 1885 och återuppbyggd på Skansen till invigningsåret 1891.

Borgerskapets svärmande för enkla stugor ledde också till att man började vistas utomhus mer, och det var i slutet av 1800-talet som svensken började bada i havet, lärde sig cykla, spela tennis och vandra i fjällen. Även utomhusaktiviteter vintertid hade blivit populära. Benämningen sportstuga används första gången om ett timrat hus ritat av arkitekten Erik Lallerstedt och som uppfördes i Rönninge 1904. Begreppet sportstuga var troligtvis till en början mer en idé hos ägaren än en arkitektonisk nymodighet. Det skulle visa på att man

var en modern människa som uppskattade enkla och naturliga nöjen. Sportstugepionjären Stig Milles (Carl Milles bror) sa 1915 att ”Sportstugan däremot är en boning av primitivaste slag, livet som leves där måste smaka vildmark”. Han ansåg bl a också att det viktigaste var att sportstugan inte låg för långt borta från hemmet och betonade att komforten skulle vara nöddtorftig och att man inte skulle dra med sig ”hvardagens lata bekvämlighet hit ut i skog och mark”. I sportstugan låg en kritik av livet på sommarnöjet och ett förakt för det liv som fördes där med krocketspel och paraderande vid ångbåtsbryggorna. Här fanns även ett demokratiskt inslag, där arbetarna som inte tidigare haft råd och inte hade någon längre ledighet skulle ha möjlighet till ett fritidshus. Förmodligen struntade de flesta arbetare i Milles ideologiska idéer och drog in vatten och el så snart ekonomin tillät. För arbetarklassen var situationen i städerna vid 1900-talets början förstås långt värre än för borgerskapet. Denna situation banade väg för rörelser som Förbundet för Fysisk Fostran och det var en tid för slagord som ”En sund kropp i en sund själ”. Sportstugefenomenet hör också samman med funktionalismens genombrott. Funktionellt utformade utrymmen skulle fyllas med funktionella möbler i material som stålrör och böjträ. Det funktionella ansågs vara liktydigt med det vackra. Genom industriell masstillverkning skulle det funktionella även bli billigt och därmed tillgängligt för alla. Funktionalismens genombrott innebar däremot inte att den vann gehör i de bredare leden där allmogeromantiken levde kvar. Detta faktum speglades också mycket tydligt i Anckerbyns blandade mottagande.

ANCKER, GATE, LINDGREN

Anckerbyns skapare Stig Ancker föddes som son till en häradshövding i Falkenberg år 1908. Redan vid 14 års ålder blev han faderlös, och tillsammans med sin mor och fyra syskon flyttade familjen till släktingar i Uppsala. Stig drömde om att bli konstnär, modern ville att han skulle bli jurist. När han som student sökte arkitektutbildningen vid KTH kanske det ansågs som en lämplig kompromiss. Här lärde han känna de nästan jämnåriga Bengt Gate, son till glaskonstnären Simon Gate, och Sten Lindgren. Tidsandan var radikal. Det var vid denna tid funktionalismen föddes och år 1930 slogs portarna till Stockholmsutställningen upp. År 1935 flyttade Stig med sin nyblivna fru och ett barn in i det av Sven Markelius ritade kollektivhuset på John Eriks-

songatan i Stockholm. Här bodde flera av tidens intellektuella radikaler, bl a makarna Myrdal.

År 1936 bildade de tre männen arkitektfirman Ancker, Gate, Lindgren. Kontoret arbetade i en vårdad modernism, gärna med tegel som fasadmaterial. Tillsammans kom de att rita en rad bostadsområden men också kontor och offentliga byggnader. Genombrottet för Ancker, Gate, Lindgren blev ombyggnaden av Berns salonger i början av 1940-talet, även om man redan 1936 ritat ett bostadshus på Kungsgatan i Uppsala. Verksamheten kom egentligen att bedrivas som tre arkitektkontor i ett, där de tre delägarna för det mesta arbetade separat med sina egna projekt.

År 1952 arrangerade den allmännyttiga bostadsstiftelsen Uppsalahem en stadsplanetävling för området södra Sala backe i Uppsala. Stig Ancker ritade det vinnande förslaget ”Gröna Gatan”. Gröna Gatan blev inledningen till ett långt samarbete mellan Stiftelsen Uppsalahem, stadens största byggherre vid denna tid, och Ancker, Gate, Lindgren som kom att vara fram till 1960-talets slut. En stor del av Uppsalas bostadsbestånd har därför arkitektkontoret som upphovsman. Hus sammanfogade i kedjeform och meandrar är åter-

Detalj, hus 44.
Foto: Susanne Larsen (K4725:10).

Jalousilucka mot förgården på hus 5.
Foto: Susanne Larsen (K4724:37).

kommande i Anckers produktion i Uppsala. Färgsättningen var ofta jordfärger, med fasader slammade i brunt och ljusa ockrafärger.

EN SOMMARBY TAR FORM

Haverdal var den plats där Stig Anckers drömmar om en sommarby kunde förverkligas. Den mark som fanns till salu tillhörde ett dödsbo efter Alfred Jönsson. För att förvärva området gick firman Olsson & Rosenlund in som finansiärer, och det nybildade AB Seven med Olsson & Rosenlunds vd Fritz Eriksson som firmatecknare köpte år 1952 det 48.521m² stora markområdet för 70.000 kr. Året efter såldes det vidare till Bostadsrättsföreningen Haverdal för 112.500 kr mot en revers. I försäljningen till bostadsrättsföreningen ingick även anläggning av huvudledningar för vatten och avlopp. Den 10 juli 1953 undertecknade Stig Ancker, Nils Egelius och Carl Åke Lindgren köpekontraktet.

Vintern 1952-53 byggdes de sju första husen. Byggmästare Gustaf Eriksson i Haverdal fick uppdraget att genomföra projektet. I minnesskriften Anckerbyn 1953-1993 beskrivs han som ”… en trygg hallänning, som ser Anckerbyn som sitt ledande livsverk i byggvärlden”. Han beskriver hur han blev kontaktad angå-

Vårdträd. *Foto: Susanne Larsen (K4725:1)*

ende projektet. Gustaf tyckte det lät intressant och spännande. ”- Jag minns hur vi körde igång med entusiasm och högsta intensitet. Tredjedag jul gjorde vi en rivstart, och till min hjälp hade jag fyra skickliga byggnadssnickare från trakten”. Han berättar vidare: ”- I början var det lite motigt. Byggnadsnämnden i Harplinge var minst sagt reserverade för att inte säga negativa mot arkitektpåhittet i Haverdal med de vita husen och ”rastgårdarna”, - just de inbyggda gårdarna tycker jag är det mest geniala i den här planlösningen för sommarhus … Anckerbyn är idag till fullo accepterad. Det känns gott på äldre dar att aktivt ha varit med om att skapa denna högst speciella sommarby.”

FÖRSTA INVÅNARNA

Andelsvärdet på de uppförda husen var 18.934 kr, och kontantinsatsen uppgick till 10.000 kr. Hus nr 1 hade Stig Ancker själv tecknat sig för. De övriga invånarna i den första längan var en anmärkningsvärt arkitekturkunnig skara; hus nr 3 köptes av Bengt Münter, lantmätare i Halmstad, tillsammans med sin svåger Gunnar Bergholm, lantmätare i Orsa. Hus nr 4:s innehavare var Hans och Åsel Floderus, båda arkitekter på Ancker, Gate, Lindgrens kontor. Välkände arkitekturhistorikern

Duschrummet nås via egen ingång från atriet.
Foto: Susanne Larsen (K4725:21).

Elias Cornell tecknade sig för hus nr 5, byggnadsingenjör Carl Erik Fogelvik för hus nr 6, läkare Nils Egelius för hus nr 7 och slutligen för hus nr 2 Carl Åke Lindgren, en gammal skolkamrat till Ancker.

ANCKERBYN VÄXER

Nästa länga, hus nr 8-19, byggdes 1953-54. Därefter följde hus nr 20-32 år 1955. De så kallade ”höghusen” nr 33-42 stod färdiga sommaren 1956 och de båda sista husen 43 och 44 sommaren 1957. Alla husen var sålda före de var klara, men inte som ett resultat av någon samordnad marknadsföring utan snarare genom att ryktet om projektet hade spridigts sig.

Hans och Åsel Floderus skriver i en text om Anckerbyns tillkomsthistoria: ”- De första åren var VA-standarden enkel, även om den då ansågs luxuös för ett sommarhus. Vi hade vattenledning från en lokal brunn, varmvattenberedare i köket och torrklosetter.”

Fram till 1955 hette föreningen Brf Haverdal, då den på förslag av Elias Cornell bytte namn till Brf Anckerbyn.

GÅRDARNA, ÄNGARNA, TRÄDEN

Trädgårdsarkitekt Walter Bauer flyttade 1955 in i hus nr 20 och hade på uppdrag av styrelsen föreslagit plantering av en förgård bestående av oxelhäck och i varje förgård ett vårdträd. Framför höghusen skulle vildros ge atriet skydd mot insyn. Efter några år när häckar och träd vuxit till sig blev växtligheten något av ett särmärke för byn och upplevs idag som en integrerad del av arkitekturen. Förgårdarna skyddar mot vind och insyn och skapar också ett extra uterum. Som kontrast till de välklippta oxelhäckarna finns mitt i byn stora öppna gemensamma ängsytor.

Skötseln av häckarna och gemensamhetesytorna sker av anställd personal. Walter Bauer skrev 1978 en utförlig rapport om Anckerbyns växtlighet, tillägnad Herbert Röricksson som under lång tid ansvarade för skötseln av gårdar och ängar, häckar och träd. Walter Bauer gjorde också en detaljerad sammanställning av områdets växtsamhällen.

MIDSOMMARFIRANDE OCH JULIFESTER

Anckerbyn blev snabbt skådeplats för årligen återkommande festligheter. Midsommarfirandet är en högt uppskattad tradition hos byns invånare, och år 1970 anordnades för första gången det som kommit att kallas ”junifesten”, ett arrangemang som fortfarande lever kvar och speglar den sociala sammanhållning som finns mellan byns invånare.

Beskrivning

Anckerbyn består av åtta längor om sammanlagt 44 kedjehus i en utpräglad funktionalistisk stil. Längorna är asymmetriskt förlagda kring en gemensam grönyta bestående av ängsmark med ett fåtal installationer (se bilaga 1). Bostäderna är inte vinterbonade utan avsedda för sommarboende och vattentillförseln stängs av vintertid.

I de dokumentpärmar som tillhör Brf Anckerbyn finns bevarat kostnadsberäkningar och fakturor som utförligt beskriver vilka material och dimensioner av desamma som använts vid uppförandet av husen. I denna dokumentation ges emellertid endast en övergripande byggnadsbeskrivning.

EXTERIÖR

Någon uppmätning har inte utförts inför denna dokumentation. Men i ett bygglov från 1953 går det att läsa att husen ska vara 48,7m², med tillhörande 6,2m² för uthus. Uppgifter finns också om att Stig Ancker var tvungen att göra husen mindre än han egentligen hade tänkt sig, då bostadsytan på ett fritidshus vid denna tid inte fick överskrida 50m².

Husen är uppförda på sand/grus på en bottensula av

Stig på! Ingång till förgården. *Foto: Susanne Larsen (K4724:7).*

Inbäddade i grönska. Hus 15-19. *Foto: Susanne Larsen (K4725:7).*

Utblick. Luckan till atriet i hus 5 står öppen.
Foto: Susanne Larsen (K4724:15).

armerad betong. Grundmuren är av betonghålsten. Ytterväggarna är av betonghålsten som sedan tunt vitslammats alternativt en på snickerifabrik prefabricerad trästomme klädd med locklistpanel. Yttertaket är belagt med korrugerad eternit. Ventilationen är självdrag.

I tidningen Byggmästaren (1954:7), har Stig Ancker författat en artikel om sin sommarby där han ger följande beskrivning: ”Husen är uppförda av trä i monteringsfärdiga block, utvändigt oljemålade. Varje gård är kringbyggd med murar av cementhålsten, som målats med vit cementfärg.”

Det atrium som är husens centrala del är också det som skapar stor del av Anckerbyns karaktär. Det är en privat och sluten sfär, som delvis kan öppnas upp med en stor dubbellucka av trä i murverket. I de hus där öppningen vetter mot havet skapas en mycket effektfull inramning när träluckorna slås upp, och utsikten blir inramad likt en tavla. Husen 15-19 har en något annorlunda gårdsform jämfört med de övriga (se bilaga 3).

Till Anckerbyn hör två öppna garagelängor, förlagda vid Skogsvägen väster om hus 44 samt mellan hus 7 och 20. Byggnaderna är grundlagda på sand med en trä-

Atriet, hus 4. *Foto: Susanne Larsen (K4724:24, K4724:23)*

Garagelängan. *Foto: Susanne Larsen (4725:16).*

konstruktion på betongplintar. Fasaderna har liggande träpanel på tre sidor och tak i korrugerad eternit. Det har inte gått att finna något exakt byggår för garagelängorna men troligtvis uppfördes de under 1950-talets senare del.

Gult och blått. Luckan till atriet på hus 4.
Foto: Susanne Larsen (4724:13).

FÄRGSÄTTNING

Några färgtrappor för att konstatera ursprunglig färgsättning har inte skrapats fram i samband med denna dokumentation. Det är emellertid troligt att några av husen i dagsläget är målade i en kulör som i alla fall ligger nära den ursprungliga. I flera av de bostadsområden Stig Ancker ritade använde han kulörer knutna till jordfärger, med fasader slammade i brunt och ljusa ockrafärger. I tidigare nämnda artikel i tidningen Byggmästaren skriver Stig Ancker beträffande färgsättningen att ”…allt målningsarbete klaras av husägaren själv, varvid färgsättningen av husens exteriör sker i samråd med arkitekten”. Detta förfarande överensstämmer också med vad Axel Ancker, en av Stigs söner, minns när han fick frågan om Anckerbyns färgsättning. Enligt honom är det inte troligt att det gjordes någon färgkarta eller dylikt för Anckerbyn, däremot att Stig Ancker gav husägarna ett antal omsorgsfullt utvalda kulörer att välja mellan. En närmare analys av Anckerbyns färgsättning skulle vara önskvärd, för att efterhand kunna återställa de ursprungliga kulörerna.

INTERIÖR

Varje hus ritades med likvärdig planlösning och med

Köket är enkelt men funktionellt och finns bevarat i samtliga hus. Interiör i hus 4.
Foto: Susanne Larsen (K4724:28).

endast små variationer mellan huslängorna: vardagsrum och kök i öppen planlösning, fyra sovhytter, torrklosett, tvättrum, förrådsrum samt atrium (se bilaga 2). Hus nr 33-44, de s k ”höghusen”, har dessutom en entresolvåning ovan vardagsrummet (se bilaga 3). Två av husets sovhytter nås via egna ingångar som vetter mot atriet, medan de två övriga nås via köket/vardagsrummet.

Köket försågs med fast skåpinredning med luckor i trä/obehandlad playwood, rostfri bänk, elektrisk varmvattenberedare, elspis och kylskåp. Sovhytterna försågs med våningssäng, där den övre slafen delvis är fästad i väggen, delvis hänger fästad från taket med rep. En garderob, ett litet väggfast avlastningsbord och däröver ett hyllplan på konsoler ingår också i den fasta inredningen. Toaletten utrustades med torrklosett och rostfri utslagsback. Tvättrummet rustades med golvbrunn.

Innerväggarna i husen utgörs av en regelstomme i trä med panel på ömse sidor med en fyllning av kutterspån. Samtliga tak och innerväggar är klädda med obehandlad dubbelfasad spånt, förutom synliga murväggar vilka är putsade och avfärgade i vitt.

I de s k ”höghusen” finns i vardagsrummet en entresolvåning. Interiör i hus 44.
Foto: Susanne Larsen (K4725:11).

Sovhytten utrustad med våningsäng, hus 5.
Foto: Susanne Larsen (K4724:18).

För att vara uppfällbar är överslafen hängd i en enkel men sinnrik konstruktion.
Foto: Susanne Larsen (K4724:22).

VEGETATION

En beskrivning av växtlivet har redan getts på s 17 under rubriken Gårdarna, ängarna, träden. De oxelhäckar som omger husens förgårdar skapar ytterligare ett privat utrymme för de boende och är i hög grad en integrerad del av arkitekturen. Anckerbyn planerades med stora gemensamhetsytor, öppna också för icke-boende. Centralt ligger den öppna sk ängen. Här finns fotbollsmål, gungställningar, sandlåda och en bouleplan men i övrigt inga fasta anläggningar. Över denna yta löper flera vägar och stigar, dock inte anlagda utan naturligt tillkomna utan någon förstärkning av ytlagret. Runt hela Anckerbyn löper ett enkelt trästaket bestående av stolpar med överliggare, samt ett antal grindar.

I inledningsskedet av Anckerbyns historia hade flera av längorna relativt fri sikt mot havet och bukten. Men med åren har träd, privata i trädgårdar och i dungar och skog, vuxit upp och skärmat av utsikten. Det växer på flera områden också rikligt med sly.

På sina ställen växer tätt med sly.
Vy genom luckan i atriemuren på hus 5.
Foto: Susanne Larsen (K4725:23).

VAD HAR FÖRÄNDRATS, VAD ÄR BEVARAT?

Vid en jämförelse mellan äldre fotografier och dagens Anckerbyn, är det slående hur mycket som är sig likt. Omgivningarna har genom åren genomgått stora förändringar, men Anckerbyn finns kvar i ett så gott som oförändrat skick. En faktor som starkt bidragit till att bevara bebyggelsen och dess omgivningar är ägandeformen. Bostadsrättsföreningen Anckerbyn har tagit beslut i frågor som förfrågningar och förslag till ombyggnader, renoveringar och moderniseringar. Föreningen har varit enig om en restriktiv hållning med målet att bevara Anckerbyns unika kvaliteter, vilket naturligtvis speglar att det är en önskan hos en majoritet av de boende. Det är mycket vanligt att husen stannar inom familjen och går i arv. Byn har nu börjat få invånare av tredje generationen.

Standardhöjningar

I maj 1971 kopplades husen in på det kommunala va-nätet och vattentoaletter installerades till alla. Tidigare hämtades vattenledningsvattnet från föreningens pumphus i den s k Dungen, belägen i området mellan hus nr 7 och nr 20. Latrintömning och sophämtning var föreningens eget ansvar. När ett flertal toalettstolar frös sönder en vinter i mitten av 1970-talet beslutade stämman att vattnet skulle tömmas ur Anckerbyns ledningar under vinterhalvåret, och så görs fortfarande. År 2001 utfördes en total elrenovering.

Exteriör

Två av de ytterväggar som vetter mot atriet är klädda med stående locklistpanel. Vid ommålning har färgsättningen förändrats, och det finns idag ingen kunskap om exakt hur den ursprungliga färgsättningen såg ut. Vad vi vet är att den inte var helt homogen, utan att de boende hade en uppsättning kulörer att välja mellan. Antagligen finns det några hus som har kulörer närliggande de ursprungliga. Fönster och ytterdörrar är element som vanligtvis bytts ut under åren. Luckorna i muren har också ersatts/renoverats och själva öppningen har i flera hus förändrats genom att öppningen går ända ned till marknivå. Emellertid har dessa utbytta element/renoveringar utförts utan att helhetsintrycket av byn förstörts, även om på vissa hus en del för arkitekturen främmande detaljer har tillförts, t ex fönsterfoder.

Interiör

En majoritet av husen har fortfarande kvar den fasta

köksinredningen i originalskick. Spisen har bytts ut och vanligen varmvattenberedaren, även om den ursprungliga beredaren finns kvar i ett antal hus. Väggar, skåp och dörrar har nästan överallt förblivit i ursprungsskick. De förändringar som många av husägarna genomfört är beträffande planlösningen. För att skapa ett större sovrum har väggen mellan den sovhytt som nås via köket/vardagsrummet och nästliggande sovhytt tagits ned. Tvättrummet, ursprungligen med cementgolv och väggar klädda med träpanel, har gjorts om till duschrum. Troligtvis har där vägg- och golvbeläggning förnyats i de flesta hus.

Vegetation och uterum

Som nämnts på s 27 har vegetationen förändrats. Det har vuxit upp mycket sly och annan oönskad vegetation har spridigt sig. Viktig miljöskapande växtlighet såsom oxelhäckar och vårdträd har emellertid underhållits väl genom åren. Innergårdarna (atrierna) har förstås genomgått många förändringar med privata planteringar, från att ursprungligen haft en enkel plattläggning och gräsyta. Den ursprungliga plattläggningen med släta betongplattor finns kvar i flera av husen och bidrar till den tidstypiska atmosfären.

För att skapa ett större sovrum har väggen mellan två hytter tagits ned. Hus 4.
Foto: Susanne Larsen (K4724:31).

Kulturhistoriskt värde

Anckerbyn är en utmärkt representant för funktionalismen och dess ideal. Funktionen har gått i första hand och skapat en arkitektur som karaktäriseras av enkelhet, rena linjer, väldisponerade ytor och god komfort. Det är mycket ovanligt att idag finna en så stor samlad bebyggelse från denna epok, oförändrad till form och struktur och där samtliga av de enskilda husen finns kvar i ett så gott som ursprungligt skick. Arkitektens intention är tydligt läsbar i arkitekturen och dess omgivning.

Anckerbyns stora kulturhistoriska värde ligger i bebyggelsemiljön som helhet uppförd i ett skede och som en enhet. Det har ett stort pedagogiskt värde att uppleva arkitektur i sin ursprungliga kontext och Anckerbyn har förmånen att kunna visa hela bilden, inte bara fragment.

Funktionalismens arkitektur finns idag inte representerad bland Hallands byggnadsminnen. Anckerbyn utgör en i länet unik representant för en epok vars byggnader utsatts för ett hårt förändringstryck. Det finns ett mindre antal välbevarade offentliga byggnader som representerar modernismen, men i mycket låg utsträckning någon bostadsbebyggelse. Speciella omständigheter har gjort att vi idag har kvar ett stycke betydelsefull arkitekturhistoria i Haverdal, viktig att värna för framtiden.

Höghusen. *Foto: Susanne Larsen (K4725:8).*

Riktlinjer vid vård och underhåll

För att behålla Anckerbyns kvaliteter och höga kulturhistoriska värde krävs att vård och underhåll utförs på ett sådant vis att byns särdrag bibehålls.

Följande beskrivning anger riktlinjer att följa vid vård och underhåll av Anckerbyns bebyggelse samt tillhörande markområden.

GENERELLT

Utgångsläget bör alltid vara att göra så få ingrepp som möjligt och att när ingrepp görs så långt som möjligt restaurera originalmaterialet. När material behöver ersättas bör ersättningsmaterialet när det är möjligt vara detsamma som det ursprungliga, och i annat fall ersättas av ett likvärdigt material. För att bibehålla den arkitektoniska formen och dess särdrag är det nödvändigt att inga nya arkitektoniska element tillförs. I de fall förvanskande ingrepp redan har utförts bör dessa om möjligt återställas vid nästa restaureringstillfälle.

Generellt tillåts ingen ny byggnation inom området. Tillbyggnad eller rivning av befintliga hus tillåts inte.

EXTERIÖR

Dörrar, fönster, luckor
Vid reparation bibehålls dörrarnas ursprungliga utförande. Dörrar ersätts vid behov av nya enligt ursprungligt utförande. Detsamma gäller vid reparation och byte av fönster samt luckor (jalusiluckor på framsida och luckor för öppning i atriemuren). Särskilt viktigt är att inga nya element tillförs, såsom dörr- eller fönsterfoder, för att behålla de enkla och rena linjerna. Öppningen i atriemuren behåller ursprunglig form och storlek. Om luckans karm i nederkanten behöver utrustas med vattenavledande plåt, utformas denna så diskret som möjligt.

Skorsten
Skorsten behålls enligt ursprungligt utförande. Eventuell plåt för skydd över öppning utformas diskret.

Fasader
Putsade ytor behålles tunt slammade och underhålls med cement/kc-bruk. Vid ommålning används vit silikatfärg alternativt kalkfärg. Träpanel ersätts enligt ursprungligt utförande. Samtliga träytor ommålas med linoljefärg alt. alkydoljefärg. Vid avfärgning i faluröd kulör används slamfärg. Beträffande färgsättning av träytor bör en färgundersökning genomföras för att fastställa originalpaletten. Grundläggande riktlinjer bör dock vara att vid ommålning kunna begränsa antalet kulörer och deras intensitet. Detta är särkskilt viktigt gällande de

gavelpanelerna som är en del av exteriören. Beträffande träpanel i det privata atriet kan en mer fri färgsättning tillämpas, men fortfarande används en oljefärg.

Tak
Taket är ursprungligen belagd med korrugerad asbestcement. Detta material ersätts av korrugerad fibercement i likvärdigt utförande. Vindskivor ersätts vid behov av nya enligt ursprungligt utförande.

Övrigt
Befintlig ytterbelysning i originalutförande på husens framsida behålls. I övrigt hålls murverket fritt från installationer.

Generellt
Vid en eventuell byggnadsminnesförklaring vore det önskvärt att någon eller ett par interiörer som idag är intakta kom att ingå i byggnadsminnet.

Dörrar och övrig fast interiör
Husen är utrustade med en fast interiör som innefattar köksenheter (skåp, arbetsbänkar, rostfri diskbänk med rostfri skyddsplåt på väggen ovan) och i var och en av sovhytterna en våningssäng, en garderob, ett avlastningsbord och över bordet en hylla. Så långt det är möjligt behålles all fast interiör i originalutförande och ny ersätts enligt ursprungligt utförande. Detsamma gäller för interiöra dörrar. Dörrtrycken och lås är viktiga karaktärsskapande detaljer som behålles i originalutförande. Viktigt gällande all fast interiör är att ytskikten behålles obehandlade.

Väggar, tak, golv
Väggarna är vitputsade alternativt har en obehandlad träpanel som underhålls/ersätts enligt ursprungligt utförande. Detsamma gäller för de trägolv som finns i samtliga rum. Innertaken är av obehandlad träpanel och ersätts enligt ursprungligt utförande.

UTOMHUSMILJÖ

Atrium
Atriet lämnas öppet och överbyggs/överglasas inte. Takfot får ej förlängas. Gjutning av fasta anläggningar tillåts ej. Växthus tillåts i begränsad storlek (riktlinje 5m^2 max). Befintlig cementplattläggning behålles i de fall den finns kvar i originalutförande och ersätts med likvärdiga släta cementplattor. Växtlighet i atriet begränsas till att inte vara högre än de omgivande murarna.

Förträdgård
Höjd och skötsel av den omgivande oxelhäcken regleras enligt gemensam standard. Detsamma gäller för

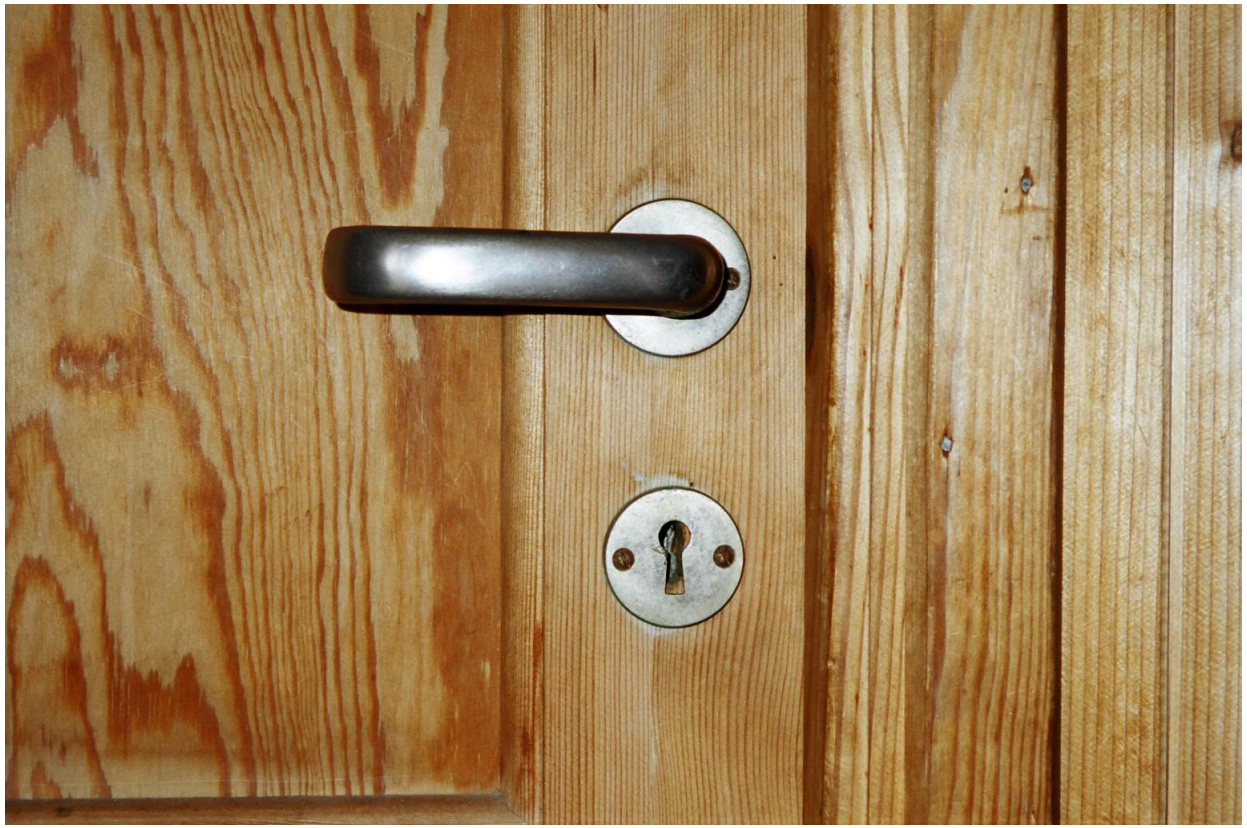

Dörrtrycken är viktiga karaktärsskapande detaljer. *Foto: Susanne Larsen (K4724:33).*

vårdträdet som ej får tas ned. Inga växthus tillåts i förträdgården och ej heller någon plantering av träd. Övrig växtlighets höjd här inne bör inte överstiga oxelhäckens. Ingen grind sätts upp mellan förträdgård/gemensam yta, inte heller anläggs några omfattande gång- eller parkeringsanläggningar i förträdgårdarna. Gjutning av fasta anläggningar tillåts inte.

Gemensamma ytor

Den gemensamma marken får ej avyttras. Den gemensamma ytan hålls öppen med slåtterbalk/röjsåg för att i möjligaste mån återskapa hedlandskap.

Luckan i atriemuren har fått förändrad form. Hus 44.
Foto: Susanne Larsen (K4725:13).

Källor

Arkiv

Pärmar i förvar hos förvaltare, Brf Anckerbyn
Innehåller diverse kompendier, insamlad historik, ritningar mm.

Stadsbyggnadskontoret Halmstad
Nummer som anges vid bilagorna anger nummer på mikrofilm.

Litteratur och tryckta källor

Ancker, Stig (1954), *Sommarby i Haverdal*. Byggmästaren 1954:7.

***Anckerbyn** 1953-1993 : Haverdal, Halland* (1993), red. Christer Wollin. Halmstad: ADE-tryck.

***Att** bygga ett land : 1900-talets svenska arkitektur* (1998), red. Claes Caldenby. Stockholm: Byggforskningsrådet.

Tell, Johan (2002), *Älskade fritidshus : fakta och finurligheter om ett svenskt fenomen.* Stockholm: Bokförlaget DN.

***Uppsalas** arkitekter och arkitekternas Uppsala : från Domkyrkan till Ångströmslaboratoriet* (2002), red. Carl Erik Bergold. Uppsala: Almqvist & Wiksell.

Informanter

Åke Forsgren Boende i Anckerbyn hus nr 5, intervju vid flertal tillfällen.

Pernilla Mutén Boende i Anckerbyn hus nr 5, intervju vid flertal tillfällen.

Axel Ancker Son till arkitekten Stig Ancker, telefonintervju, augusti 2004.

Negativ

Negativen till fotografierna förvaras i arkivet hos Landsantikvarien i Halland, Hamngatan 35 i Halmstad. Följande filmer innehåller fotografier som visar Anckerbyn.

Film nr:	K4724 (1-37)	**Datum:**	Augusti 2004
	K4725 (1-23)		Augusti 2004

Samtliga fotografier är tagna av Susanne Larsen.

Insamlat material för denna dokumentation förvaras i arkivet hos Landsantikvarien i Halland.

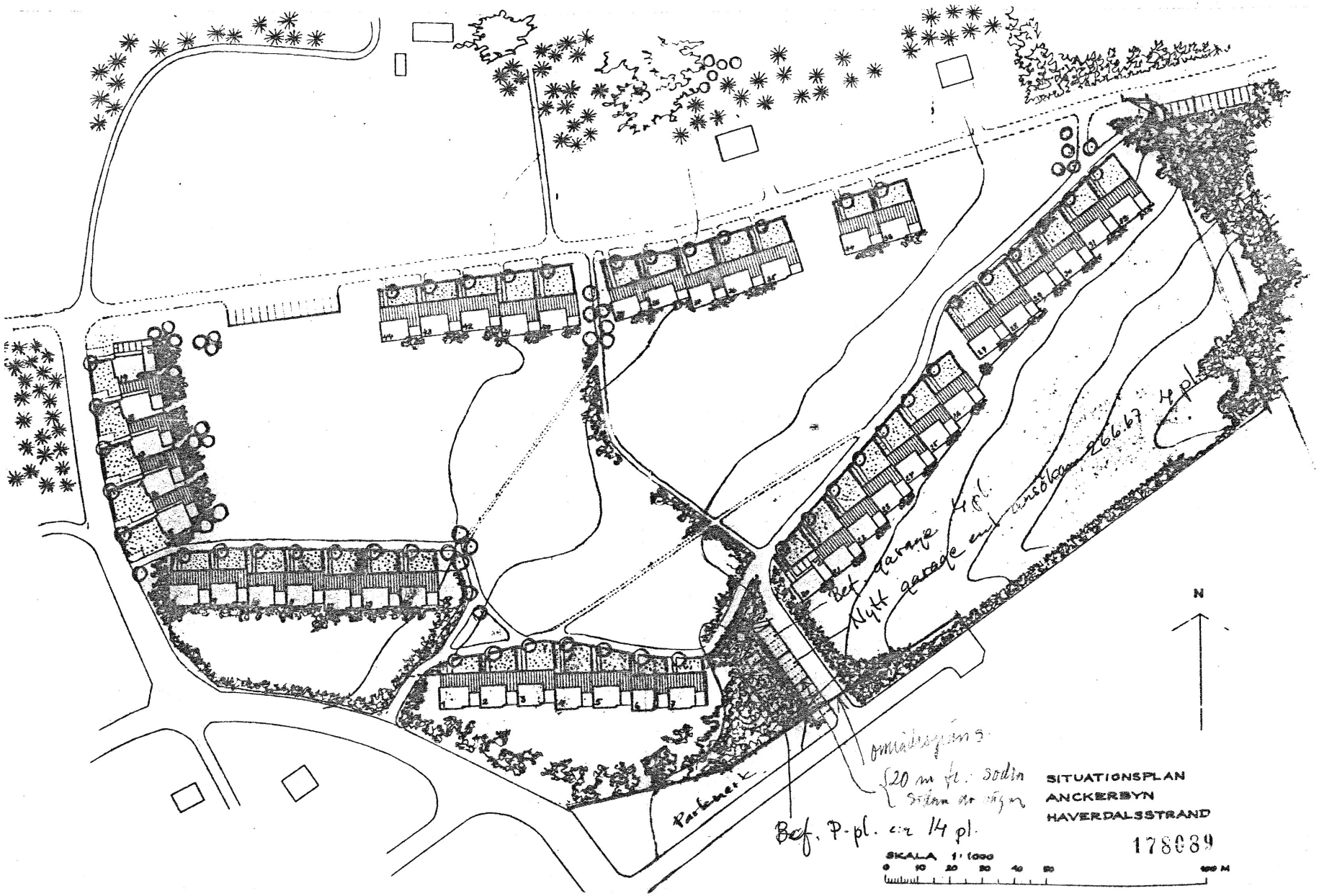

Bilaga 1. Situationsplan Anckerbyn. *Stadsbyggnadskontoret Halmstad (178089).*

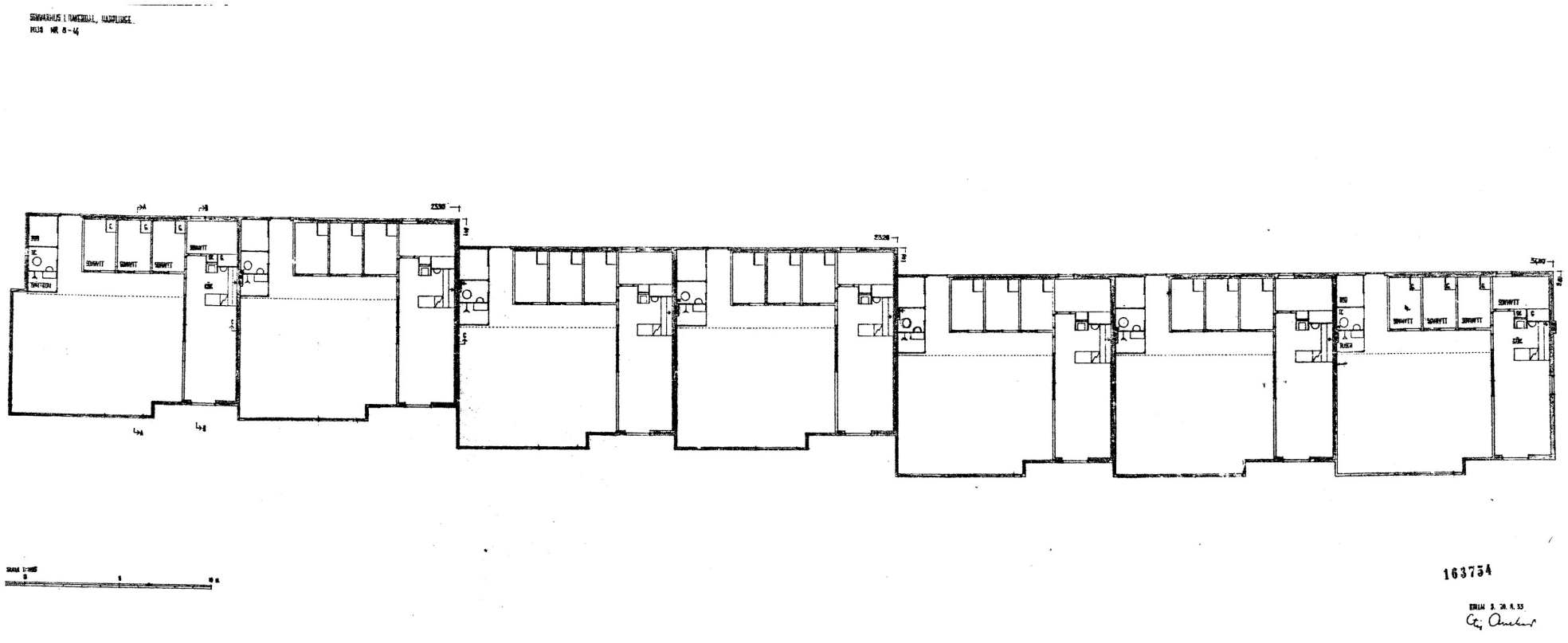

Bilaga 2. Plan över hus 8-14. *Stadsbyggnadskontoret Halmstad (163754).*

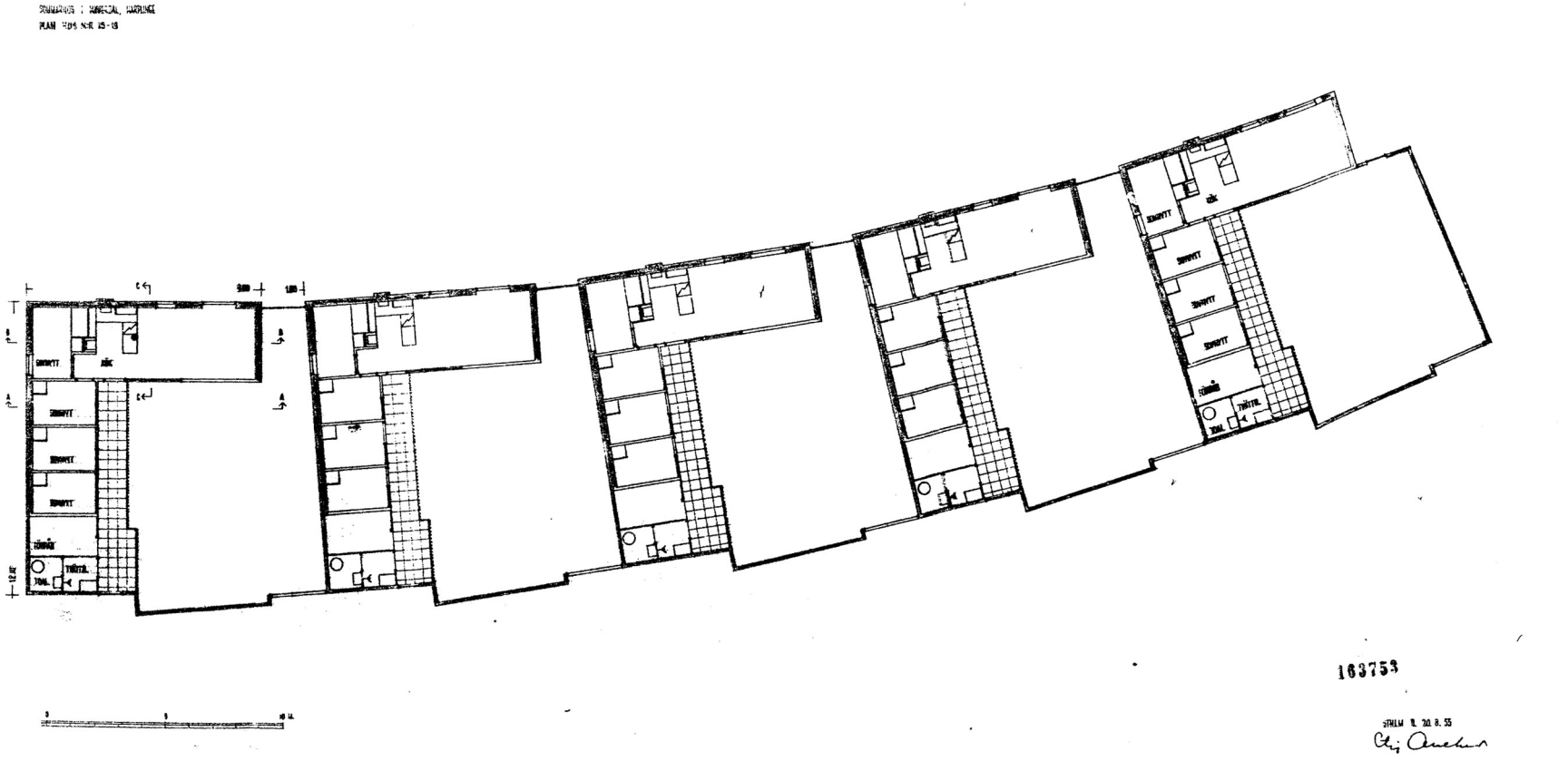

Bilaga 3. Plan över hus 15-19. *Stadsbyggnadskontoret Halmstad (163753).*

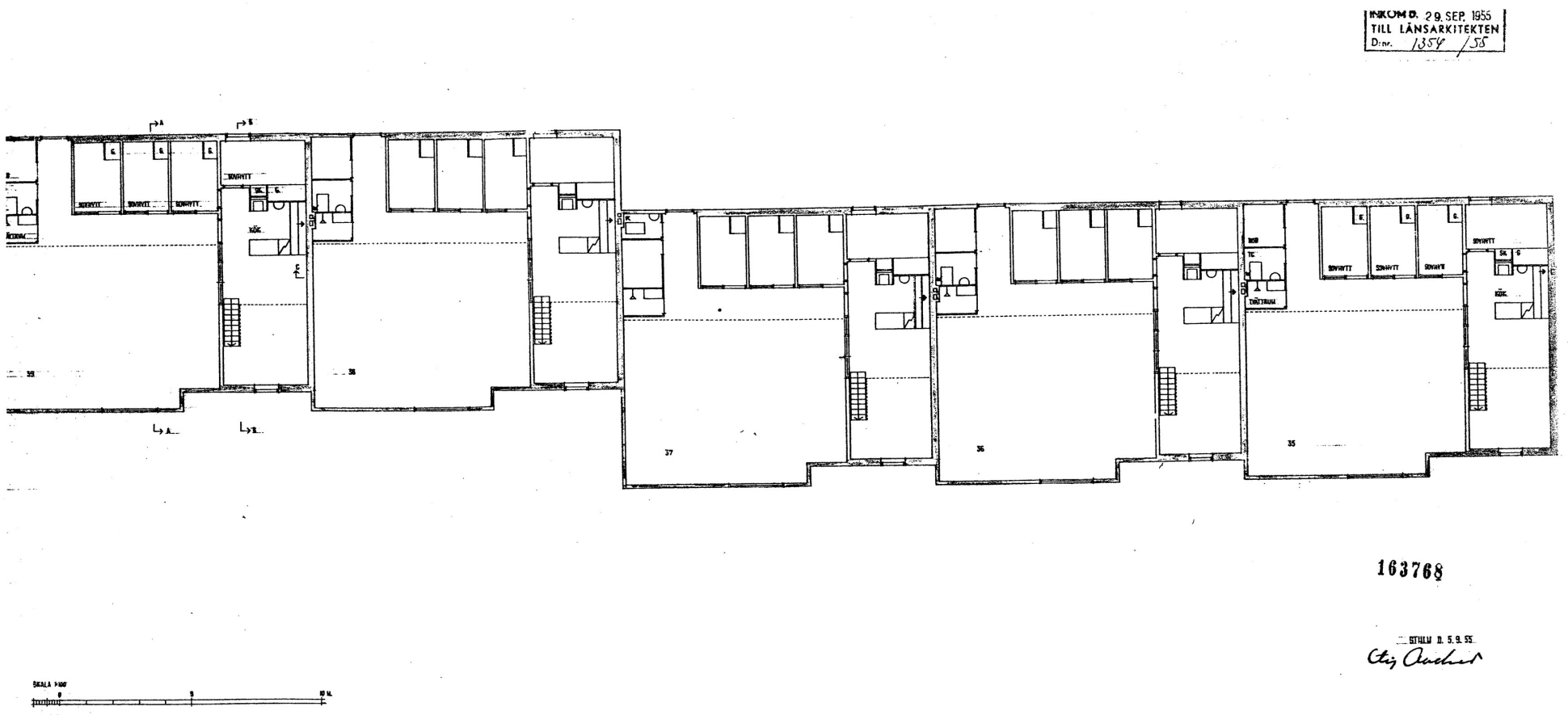

Bilaga 3. Plan över hus 35-39. *Stadsbyggnadskontoret Halmstad (163768).*